

UDK 81:929Medenica R.

Pregledni rad

Nikola POPOVIĆ (Cetinje)

Fakultet za crnogorski jezik i književnost

nikola.popovic@fcjk.me

**IZMEĐU METODOLOGIJE I IDEOLOGIJE –
SKICA ZA (NAUČNI) PORTRET RADOSAVA MEDENICE¹**

Teško je naći autora koji je s manje monografija ostavio veći trag u crnogorskoj i južnoslovenskoj nauci o (usmenoj) književnosti od Radosava Medenice. Ne samo što je u šest decenija dugoj naučnoj karijeri napisao dvije značajne monografije (*Banović Strahinja u krugu varijanata* i *Naša narodna epika i njeni tvorci*), objavio desetine priloga u crnogorskoj i južnoslovenskoj periodici, bio pokretač najdugovječnijeg domaćeg časopisa *Zapisi*, vlasnik i glavni urednik međuratnog specijalizovanog časopisa *Prilozi proučavanju narodne poezije*, učestvovao na čak četrnaest simpozijuma Saveza folklorista Jugoslavije, Radosav Medenica ostvario se na svim poljima proučavanja usmene književnosti – i to kao terenski istraživač, kao teoretičar usmene književnosti i komparatist. Time je zavrijedio posebno mjesto u krugu crnogorskih proučavalaca usmene književnosti, rame uz rame s Nikolom Banaševićem, Vidom Latkovićem i Novakom Kilibardom.

Ključne riječi: *Radosav Medenica, crnogorska usmena književnost, južnoslovenske usmene književnosti, komparatistika, Vuk St. Karadžić, „metodologija“, „ideologija“*

¹ Početno poglavlje iz neobjavljenije studije o Radosavu Medenici – prim. aut.

Teško je naći autora koji je s manje monografija ostavio veći trag u crnogorskoj i južnoslovenskoj nauci o (usmenoj) književnosti od Radosava Medenice. Ne računamo li studijsku knjigu *Nekoliko najistaknutijih problema iz naše usmene (narodne) epike* (1986), sastavljenu pred kraj njegova dugog i naukom ispunjena života, monografije *Banović Strahinja u krugu varijanata* (1965) i *Naša narodna epika i njeni tvorci* (1975) bile bi na prvi pogled tek skromni bilans jedne osrednje naučne karijere. Našem vrijednom naučnom radniku, germanisti, pasioniranom tumaču usmene književnosti i folkloristi, terenskom istraživaču, komparatisti, osnivaču najdugovječnijeg domaćeg časopisa *Zapisi* (kasnije *Istorijski i Istorijski zapisi*), osnivaču i vlasniku (zajedno s Alojzom Šmausom) specijalizovanog međuratnog časopisa *Prilozi proučavanju narodne poezije*, učesniku čak četrnaest simpozijuma Saveza folklorista Jugoslavije itd. – pripisati *osrednjost* svakako da nije moguće. Stoga je naša namjera da ovaj tekst bude podsetnik na višedecenijski naučni doprinos Radosava Medenice, istina priznatog i često citiranog, no u crnogorskoj književnoj historiografiji *osrednje* poznatog autora.

Radosav Medenica rođen je 25. maja 1897. godine u selu Lugovi kod Kolašina. Osnovnu školu završio je u rodnom gradu. Gimnazijsko školovanje na Cetinju prekidano je Balkanskim ratovima i Prvim svjetskim ratom. Po završetku rata nastavio je školovanje u podgoričkoj gimnaziji. Nakon završene srednje škole upisao je na Filozofskom fakultetu u Beogradu njemački jezik i književnost. Nastavničku službu započeo je u Žombolju (Rumunija), da bi potom četiri godine radio kao profesor njemačkoga jezika u Gimnaziji na Cetinju. Godine 1925. proveo je šest mjeseci na specijalizaciji u Lajpcigu. Počev od 1929. nastavničku karijeru Radosav Medenica vezao je za Drugu beogradsku gimnaziju, u kojoj će ostati do penzionisanja. Osim dvadeset štampanih udžbenika i priručnika iz njemačkog jezika za sve razrede gimnazija i građanskih škola, objavio je veliki broj radova iz oblasti nauke o usmenoj književnosti, folkloristike, komparatistike. Preveo je više knjiga s njemačkog, među kojima i knjigu Gerharda Gezemana *Čojstvo i junaštvo starih Crnogoraca* (1968) a iskazao se i kao priređivač osam knjiga (između ostalih antologije *Crnogorske anegdote* (1967) za prestižnu biblioteku *Luča Grafičkoga zavoda i Erlangenskoga rukopisa* (1987), najstarijeg zbornika predvukovske usmene poezije). Zajedno s Vidom Latkovićem, Ilijom Zorićem, Milanom Vukićevićem a pod vođstvom Dušana Vuksana na Cetinju učestvuje u pokretanju najdugovječnijeg domaćeg časopisa *Zapisi* (1927). Od 1934. do 1940. godine Radosav Medenica vlasnik je i glavni urednik (zajedno s Alojzom Šmausom) specijalizovanog međuratnog časopisa *Prilozi proučavanju narodne poezije*, u kojem sarađuju eminentna imena jugoslovenske i evropske nauke (Gerhard Gezerman, Matija Murko, Valter Vinš, Jozef Mata, Tihomir Đorđević, Sveto-

zar Matić, Veselin Čajkanović, Aleksandar Belić, Bogdan Popović, Vido Latković, Nikola Banašević, Trifun Đukić i drugi). U periodu od 1958. do 1974. učestvovao je na čak četrnaest kongresa Saveza folklorista Jugoslavije. Osim crnogorske značajan doprinos dao je srpskoj, bosanskohercegovačkoj, hrvatskoj, makedonskoj i albanskoj nauci o usmenoj književnosti. Objavljivao je radove u svim značajnijim jugoslovenskim te sarađivao s više renomiranih njemačkih časopisa. Umro je u Beogradu 1987. godine.²

Da bismo što preciznije odredili mjesto Radosava Medenice u našoj i južnoslovenskoj nauci o usmenoj književnosti, njegovu stvaralačku biografiju i obiman opus skriven iza dvije (!) *oficijelne* monografije, neophodno je najprije osvrnuti se na metodološke principe kojima se on u svojim studijama vodio. Budući da proučavanje usmene književnosti ali i ostalih oblasti nauke o književnosti (i humanistike) nikad nije u potpunosti odvojeno od važeće ideologije, pod *metodologijom* – u Medeničinu slučaju – podrazumijevamo uskostručni ili naučni plan, dok je drugi *ideološki* bitan za rekonstrukciju njegove interesantne (naučne) ličnosti.

Ni hegemonijska serbistika (nakon I svjetskog rata), ni karađorđevićsko jugoslovenstvo i njegove naučne i kulturološke implikacije, ni ranije afirmisani vukovski *panštokavizam* (pansrpstvo) ili cvijićevsko-erdeljanovićevski regionalni i unitaristički antropologizam ali ni docniji komunistički *anacionalizam* – svi oni zajedno nijesu značajnije uticali na naučne radove Radosava Medenice. Bez obzira na to što za pjesme iz *Crne Gore* Medenica počesto kaže da su *srpske*, za crnogorski narod da je *srpski*, za slavne Vukove pjevače porijeklom iz Crne Gore nerijetko istakne da su to *srpski pjevači* i sl., u njegovim studijama ne samo da se ne dovodi u pitanje status crnogorske usmene književnosti, već joj on, kao rijetko koji drugi autor, dodjeljuje dominantno mjesto – među svim južnoslovenskim usmenim književnostima. Dihotomija *metodologija* – *ideologija*, pri čemu druga nikad ne preteže prvu, pravu mjeru apsurdnosti pokazala je u tekstovima: „Crnogoroslavlje“, „Gorski vijenac“ – narodna svetkovina“, „Karakterološki i kulturno-istorijski profil crnogorske kratke priče i anegdote“ (predgovor knjige *Crnogorske anegdote*), „Zlatna svirala’ Sima Milutinovića“ i „Arbanaške krešničke pjesme“. Osim pomenutih radova, u drugom dijelu teksta osvrnućemo se na njegov urednički rad, preciznije na učešće u formiranju cetinjskog časopisa *Zapisi*, kao i na interesantna svjedočanstva samog Medenice u vezi s pokretanjem prvog specijalizovanog međuratnog časopisa za usmenu književnost – *Prilozi proučavanju narodne poezije*.

² Bibliografske podatke preuzeli smo iz: Martinović 1990.

Liše podatka da su *Prilozi proučavanju narodne poezije* „nasilno izdahnuli 6. aprila 1941“ (Aranitović 1984: 85), kad je razorena štamparija „Narodne prosvete“ i još nepovezani dvobroj časopisa (knj. VII) za 1940. godinu, tekst „Crnogoroslavlje“ jedino je svjedočanstvo u vezi s učešćem Medenice u Drugom svjetskom ratu. Budući da je tekst objavljen 1944. godine u pronacističkom četničkom časopisu *Srpski narod*, lako je zaključiti da je Radosav Medenica ako ništa drugo a ono bio simpatizer četničkoga pokreta. Na početku radnje Medenica ističe kako „od nesrećnog aprila 1941. godine, mi smo ovde, na nesrećnom parčetu crnogorske srpske zemlje (istakao N. P.), zbegu iskomadanog i okrvavljenog srpstva, živi svedoci mnogih čudnih zbitija koja prevazilaze i najbujniju ljudsku fantaziju“. Jedna od tih „čudnih zbitija“, po mišljenju Medenice, jeste i pojava nove religije – *crnogoroslavlja*. Optužujući Sekulu Drljevića a još više Savića Markovića Štedimlju za *crnogoroslavlje*, specifičnu varijantu crnogorskog pravoslavlja, što se naslanja na *religiju Gorskoga vijenca* i tezu o ilirsko-hrvatsko-katoličkom porijeklu Crnogoraca, Medenica u tekstu otkriva i stavove prema komunističkom pokretu. Tako za Titove partizane kaže da su kao „oslobodioci“ u „t. zv. pasjem groblju“ u Kolašinu „zakopali nekoliko stotina mučenika za svoj narod i za svoj svetao **srpsko-crnogorski** obraz (istakao N. P.)“. S obzirom na to da ne može uticati na našu predstavu o njegovu doprinosu proučavanju usmene književnosti, dalje istraživanje oko uloge Radosava Medenice u Drugom svjetskom ratu nijesmo nastavili. (Na nju ne bi mogla uticati, hipotetički kazano, ni partizanska spomenica sa Sutjeske ili Neretve.) Biće ipak važno zaključiti: u smutnim i tegobnim vremenima Medenica-germanist izgleda da je odveć olako postao Medenica-germanofil, svrstavajući se tako – makar i posredno – na stranu nacističkog okupatorskog režima.

Iako nema nikakvu važnost za prosudbu njegova višedecenijskog naučnog rada, „Crnogoroslavlje“ uzimamo kao ogledni primjer ideološki markiranoga teksta. Obavijen četničko-fašističkim diskursom i za sve fundamentalistički orijentisane pokrete određujućom netrpeljivošću i isključivosti, ovaj tekst naveo bi neznavenog čitaoca na pomisao da je Medenica sličan pristup koristio i u naučnim ogledima, studijama i monografijama. No na svu sreću autor tako bogatog opusa omogućuje nam da pratimo genezu *ideološkog* i njegova suptilnog pomjeranja ka *metodološkom*. (Ili možda preciznije: postavite istinskog naučnika u koji god ideološki kontekst hoćete, on će ga prihvatiti ali će njegovo naukovanje i istraživačka nepokolebljivost najčešće pokazivati sasvim drukčije rezultate.) Cijeli je naučni vijek Radosava Medenice protekao u afirmaciji crnogorske književnosti i kulture. Stoga se pojmovi *srpski jezik*, *srpski narod*, *srpski pjesnici-pjevači* iz njegovih studija moraju posmatrati kao produkt ideološke matrice koja je vladala u tadašnjoj Crnoj Gori i Jugoslaviji.

Danak *ideologiji* ne samo da u slučaju tekstova Radosava Medenice nije platila *metodologija*, kako bi *Crnogoroslavlje* i srpskim nazivljem obilježene studije sugerisale, već je metodologijom podastrta nauka otvorila put suprotnoj i ovoga puta rodoljubljem prožetoj *ideologiji*. Sadržaj rada „Gorski vijenac – narodna svetkovina“ nedvosmisleno upućuje na taj zaključak.

Objavljen dva puta u razmaku od čak dvadeset i jedne godine, s neznatnim ali interesantnim izmjenama, prvo u zborniku radova Saveza folklorista Jugoslavije (1963) a potom i kao prilog u časopisu *Istorijski zapisi* (1984), tekst „Gorski vijenac – narodna svetkovina“ svojevrsni metatekstualni predložak našao je u kratkom radu „Obermerganška narodna igra o stradanju Hristovu“ iz 1935. godine. Naime, tristogodišnju pozorišnu tradiciju sela Obermegau (Gornja Bavarska), započetu daleke 1632³, u kojem se svake dvanaeste godine prikazuje tragedija o stradanju Isusovu, Medenica dovodi u posrednu vezu s *Gorskim vijencem*. Kritikujući na početku teksta književnu historiografiju zbog brojnih ogrešenja o najznačajnije djelo crnogorske književnosti, Medenica se najviše okomljava na dramaturgiju, odnosno na njezine neuspjele pokušaje adaptacije *Gorskog vijenca*. U prvim vidi stvarne krivce, dok su drugi priklonivši se teorijskom konceptu prvih od *Gorskog vijenca* napravili pozorišni komad, i to onaj koji služi kao „šaroliki spektakl za zabavu modernog građanskog društva“ (1963: 128). Razlog tome je, po Medeničinu viđenju, ne samo njegova kompleksna genološka pripadnost, pri čemu *dramsko* ide ruku pod ruku s *epskim* i *lirskim*, već nepoznavanje četvrtoga konstitutivnog elementa koji zapravo sve njih sažima. Iako eksplicitno ne navodi njegovo ime, jasno je da riječ o *folkloru*. Tematološki raščlanjujući Njegošev tekst Medenica ga sve vrijeme povezuje s običajima i mentalitetskim osobenostima Crnogoraca, njihovom tradicijom i istorijskim iskustvima. Kako mu po svoj prilici nije mjesto u tipičnom teatru, budući da je on „široko zasnovana i razastrta slika

³ „Došla je kao zavet opštinskog veća 1632. godine, kada je u selu besnela kuga, kao posledica strašnog 30-godišnjeg rata. Učaureno između bregova, selo je u početku bilo pošteđeno. Postavljene straže oko sela onemogućavale su svaki strani pristup, a putnicima i namerenicima iznošena je hrana na drum i tamo ostavljana. Ali jedan mladi Oberamergaužanin, Kaspar Šiler, kako priča hronika, koji je bio zaposlen u susednom kraju, ušunjaio se u selo noću, željan svoje porodice, i tako doneo smrt svome zavičaju. Nastao je pomor i opštinsko veće u očajanju sasta se u crkvi i zavetova se da će dok je opstanka sela prikazivati tragediju o stradanju Hristovu – i ponor prestade, kaže hroničar. (...) Godinu dana pre nego će predstave biti održane naročiti odbor izdaje tradicionalni oglas, da učesnici puste da im raste brada i kosa i da spoljašnji izgled lica i svoje manire, stav i držanja saobražavaju uložiti za koju se spremaju, jer maskiranja nema. Sedam mjeseci pre početka prikazivanja vrši se u prisustvu građana na svečan način izbor 125 aktivnih uloga za tu sezonu. Mala seoska pozornica, na kojoj se u razmaku od 10 godina daju popularni narodni komadi sa domaćim 'glumcima', služi takođe kao vežbalište da tradicija u međuvremenu ne oslabi“ (Medenica 1963: 133).

jednog naroda, njegova života i karaktera“, Medenica ipak smatra da „*Gorski vijenac* treba prikazivati, to je van sumnje, ali kao dramu u smislu narodne svetkovine, otprilike onako kao što su prikazivane dionizijske svečanosti u staroj Grčkoj ili hrišćanska drama srednjeg veka“ (1963: 132). *Narodna svetkovina* bi stoga podrazumijevala da prijestonica Cetinje svake pete godine poprими obrise malenog bavarskog sela Obermegau. Umjesto Bavaraca koji godinu dana prije početka predstava moraju da pušte da im raste brada i kosa i da spoljašnji izgled prilagode ulozi za koju se spremaju, našli bi se tako Martinovići, i Borilovići, i Cuce, i Bjelice, i Ozrinići. Direktniji i patriotski više nastrojen tekst – u slavu Njegoša, *Gorskog vijenca* i crnogorskog prijestonog Cetinja – teško je naći u cijeloj našoj književnoj historiografiji. Kad ispred sebe imamo rad ovakvog sadržaja, đe se naglašava jedinstvenost crnogorske književnosti i kulture, izmjene koje je on pretrpio marginalnog su karaktera! No zarad dodatnog potenciranja naše teze da deklarativnu *ideologiju* ne treba do kraja poistovjećivati s *metodologijom* navešćemo dvije korekcije koje su učinjene u tim tekstovima: „sumorni svetionik *srpske* misli“ (1963: 125) zamijenjen je oblikom „posljednjem svjetioniku *narodne* misli“ (1984: 75); „shvatio je kao prvu revoluciju za oslobođenje *srpskog* naroda posle Kosova“ (1963: 131) zamijenjeno je rečenicom „shvatio je kao prvu revoluciju za oslobođenje *naših* naroda poslije Kosova (1984: 79).

Ma koliko nespojivo s naučnim diskursom, njegovom prividnom objektivnošću i neutralnosti, iza autora značajnijeg opusa počesto zna da stoji prava poetika. Ona je kod Radosava Medenice uočljiva u toj mjeri da o njemu s punim pravom možemo govoriti kao naučniku razvijene stvaralačke individualnosti. Uz prepoznatljiv jezik i stil, markantno svojstvo njegovih radova, nahodi se još jedan element koji podupire Medeničinu kreativnu originalnost. Za razliku od većine autora, u čijim se tekstovima postavljena hipoteza preko mjere ne sučeljava s drugim, Medenica cijele pasuse i poglavlja (u većim studijama) troši ne samo na dokazivanje sopstvene hipoteze, već njezinu snagu konstatno napaja s vrela one *nedostatne* – ali nikad sasvim pogrešne. Tako su, primjera radi, studiju o *Hasanaginici* direktno isprovocirale neodržive teze Matije Murka, inače Medeničina prijatelja, knjiga *Banović Strahinja u krugu varijanata* proizvod je književnoistorijske raspre što se otvorila nakon Gezezanova predavanja iz 1935. godine⁴ ali i kao posredan odgovor na monografiju Nikole Banaševića o Marku Kraljeviću (*Marko Kraljević i odjeci francusko-talijanske viteške književnosti*), dok predgovor izdanju *Crnogorskih*

⁴ „Sličnu diskusiju, koja je trajala gotovo dve godine i rezultirala nizom članaka, izazvalo je kod Gezezanovo predavanje o Banović Strahinji na Kolarčevom narodnom univerzitetu, novembra 1935. godine, koje je autora ovih redaka podstaklo da napiše opsežnu monografiju o Strahinji“ (Medenica 1967b: 440–441).

anegdota Medenica gotovo u potpunosti posvećuje kritici sakupljačkog rada Mićuna Pavićevića. Upravo je ova zadnja interesantna jer svjedoči da *metodologiju*, iako deklarativnu zasnovanu na teorijskim postavkama najznačajnijeg predstavnika njemačke ekspoziture *cvijićevsko-erdeljanovićevske* škole, Gerharda Gezemana, nije prekomjerno obilježila tradicionalistička *ideologija*, po kojoj se antropološki regionalizam sveštokavski najčešće objedinjavao imenom *srpski*.

Izuzmemo li „Opšte napomene“, u kojem Medenica teorijski obrazlaže prirodu usmene anegdote i kratke priče, „Istorijske reminiscencije“, đe se do prećerivanja sprovodi *romantizacija* crnogorske usmene kulture⁵, poglavlje „Izgrađivanje čovjeka“ iz predgovora antologije crnogorskih anegdota obojeno je gezemanovskim etnografskim diskursom. On i sam u uvodu kaže da „u izlaganju ovog poglavlja ne pravi(m) razliku između svojih misli i misli iz navedene Gezemanove studije (*Heroische Lebensform*)“ (Medenica 1967a: 23). Shvatajući da je iz *moralne utakmice*, grčkog *agona* nastao osnovni sociološki zakon crnogorskog patrijarhalnog društva, da su heroizmu pretpostavljeni častoljublje i ponos doveli do aktiviranja cijelog niza mentalitetskih osobina – Crnogorcima svojstvenih a u usmenoj anegdoti petrificiranih – Medenica ovu usmenoknjiževnu formu podvrgava široj kulturološkoj analizi. Čak i kad navodi tipične anegdote, poput one o Ali-begu Šabanoviću i vojvodi Iliji Plamencu ili pak o crnogorskom kapetanu i kasnijem vojvodi Vukanu Borovu Miliću, o knjazu Danilu i sl., on to čini ne bi li potvrdio karakterološke osobine naroda iz kojega je anegdota potekla. Cijeli je Medeničin tekst zapravo osvrst na slavnu prošlost Crnogoraca, i to onako kako ju je fiksirala usmena anegdota: „Crnogorske kratke priče i anegdote daju posredno obavještenje i odgovor i na mnoga druga pitanja i pružaju ključ za razumijevanje niza pojava iz života Crnogoraca. One pružaju živu i jasnu sliku njihova života, iznose herojske patnje, junaštva i pregalaštva. U njima su sačuvane osobenosti jedne zasebne kulture; to je hronika jednog zasebnog svijeta i pored sve bogate literature o njemu. Impresivno raznolik mozaik, opsežna galerija veoma raznolikih likova, dokumenta psihe jednog napaćenog malog naroda, koji postaju utoliko dragocjeniji ukoliko vrijeme više odmiče i moderni valjak nemilosrdno nivelše i ljude i život, čineći ih sve više homogenim i bezličnim. Najčešće su anegdote i kratke priče koje ističu čvrst karakter, neku moralnu crtu, muški stav, junačku riječ koja se kaže u lice glavaru, čak i samom gospodaru zemlje; znati istinu a ne reći je to je kukavičluk nedostojan čovjeka. Anegdota i kratka

⁵ Prije nego što pređemo na bliže izlaganje o suštini i karakteru kratke priče i anegdote iz crnogorskog patrijarhalnog života, kakvim se ne može ni približno da pohvali ne samo nijedan kraj naše zemlje, **nego nijedna dosad proučena patrijarhalna sredina bilo gdje drugo u svijetu...**“ (Medenica 1967a: 11) – istakao N. P.

priča ističu, dakle, više moralno, a manje junaštvo pod oružjem. Crnogorcu više imponuje junak na divanu nego na megdanu“ (Medenica 1967a: 52–53). Što je anegdotskim primjerima iz života crnogorskog naroda – uza svu prividnu objektivnost – ostao pokatkad romantičarski tendenciozan – nije nužno krivica Radosava Medenice već usmenoknjiževne vrste na čije se kulturološke temelje naslonio. Budući da su anegdote „zbirka živih fresaka, neka vrsta evanđelja predaka, odnosno njihova čitulja u pomaglici prošlosti“ (Isto: 55), svako odstupanje od njezine izvornosti – prilikom prikupljanja i bilježenja – za Medenicu znači ogrešenje koliko o usmenoknjiževnu vrstu o kojoj je riječ, toliko i o narod u čijim se tradicijskim okvirima formirala. Polemički osvrt na prikupljački rad Mićuna Pavićevića može se stoga posmatrati dvojako: kao kritika Medenice-naučnika i ne manje važno kao kritika Medenice-Crnogorca. Na osnovu dva teksta, prvog iz časopisa *Zapisi* (Medenica 1931) te drugog iz pomenutog predgovora (poglavlje „Kritičke napomene“) daju se rekonstruisati prilike u nauci o književnosti i folkloristici između dva svjetska rata, periodu svojevršne renesanse usmene književnosti⁶.

Pronalazak talentovanih kazivača, što preciznije zapisivanje anegdote ili kratke priče, uz obavezno navođenje podataka od koga su i de zabilježene – nezaobilazni su parametri pri sakupljanju proznog usmenoknjiževnog blaga. Premda su većini sakupljača bili poznati, rijetko se koji držao ovih uputa. Iz tog razloga na inicijativu Radosava Medenice i cetinjskog časopisa *Zapisi* tokom 1931. i 1932. godine sprovedena je „Anketa o anegdotama“⁷. Pozamašan broj knjiga objavljenih u međuratnom razdoblju – Mićuna Pavićevića, Dragiša Boričića, Stojana Cerovića, Ilije Peličića, Danila Tanguza Perovića itd. – pred nauku o usmenoj književnosti postavilo je pitanje njihove autentičnosti. Ili možda istinitije: do pomenute ankete po svoj prilici ne bi ni došlo, bez obzira na obimnost materijala, da se u trenutku kad su počele prve zamjerke na račun njegovih zbirki – manirom istinskog mistifikatora i tipičnog pizma-

⁶ U intervjuu Dobrilu Aranitoviću Medenica pojašnjava razloge masovne guslarske produkcije prvih decenija XX vijeka: „To je očigledno bila posledica burnih političkih zbivanja prve, i krupnih sudbinskih nacionalnih i narodnih podviga druge decenije ovoga stoleća. Ratna zbivanja od 1912. do kraja 1918. godine, koja u stvari predstavljaju istorijsku epopeju realnih događaja i stvarnih zbitija, već sami po sebi evociraju epsku atmosferu herojske prošlosti i savremenosti. (...) Kratko rečeno, da baš o stogodišnjici Vukova sakupljačkog rada oživi u njegovoj široj otadžbini opet toliko intenzivno guslarska umetnost i obilato prikupljanje pesama, svakako je posledica ne samo pomenutih ratova – prema opštoj zakonitosti da ratna zbivanja i junački podvizi prvenstveno uslovljavaju junačku pesmu – nego i burnih događaja koji su se odigrali početkom ovog veka i doveli do ratova i krupnih nacionalnih i narodnih pomeranja“ (Aranitović 1984: 80).

⁷ Detaljnije informacije o „Anketi o anegdotama“ donosi Slobodan Vujačić u studiji *Crnogorski književni tokovi između dva rata* (Vujačić 1981).

vog Crnogorca – Mićun Pavićević nije oglašio tekstom „Kako su nastali moji ‘Crnogorci’?“ Pomenuti tekst pojavio se, pojašnjava Medenica u predgovoru *Anegdota*, nakon „anonimne paskvile u stihovima, u vidu letka, datiranu na Novu godinu 1931“ (Isto: 58) što ju je pod naslovom „Mućunijada“ objavio izvjesni „Pantiša Trpić“ iz Danilovgrada – „na koju se iole razložiti čovjek ne bi ni okrenuo“ (Isto) – kritikujući dotadašnji Pavićevićev *sakupljačko-književni* angažman.

Premda zasigurno nepoznat bilo kojoj znanoj teoriji književnosti sintagmem *sakupljačko-književni angažman* vjerujemo da je moguće upotrijebiti u slučaju Mićuna Pavićevića. Uz predgovor *Srpskih narodnih pripovijetki* iz 1835. godine Vuka St. Karadžića i uvodno pričanje Vuka Dojčevića Stefana Mitrova Ljubiše, nema teksta koji na sugestivniji način prikazuje kompleksni i do kraja nikad rasvijetljeni odnos usmene i pisane književnosti. S obzirom na to da je napise u vezi s Pavićevićevim zbirkama anegdota Medenica promatrao iz ugla usmene literature, svakako da u njegovu tekstu nije vidio posrednu mogućnost da predstavi jedno od najvažnijih otvorenih pitanja nauke o književnosti – ravno pitanju izgovorne vrijednosti *misterioznog* staroslovenskog jata u lingvistici. Dok se prvi dio rečenog sintagmema (*sakupljački*) može povezati sa stvarnom ulogom Pavićevićevom, budući da je glavninu anegdota zabilježio uz pomoć brojnih informatora i saradnika – kojima se u predgovoru prve knjige zahvalio – u tekstu „Kako su postali moji ‘Crnogorci’“ odrednica *književni* služi da pokaže kako *bilježenje* usmenoprotnih tvorevina u isto vrijeme znači njihovo *stvaranje* – ili vukovskim terminom kazano: *namještanje riječi*.⁸ Poetički postulat Vuka St. Karadžića, koji podjednaku vrijednost ima i za usmenu i za tzv. pisanu književnost, Pavićević ne samo što do krajnjih granica parodira, isprovociran napadima na njegove zbirke anegdota, već pravi vjerovatno najveću paraliterarnu mistifikaciju u crnogorskoj književnosti.⁹

⁸ *Namještanje riječi* Vuka St. Karadžića iz predgovora *Srpskih narodnih pripovijetki* predstavlja *međuprostor* između usmenoknjiževnog i tzv. pisanoknjiževnog. Ono što je Vuk intuitivno predošetio, to svojevrsno prožimanje dvaju umjetničkih postupaka, pri čemu usmeni dakako nije inferiorniji (!), potvrdili su u svojim djelima Vuk Vršević i Stefan Mitrov Ljubiša. Kod prvoga, Vrševića, nalazimo primjere *prijelaznih* priča, proznih skica ili *autorizovanih* usmenoknjiževnih tekstova, dok je u Ljubiše riječ o visokostilizovanoj (autorskoj) literaturi ostvarenoj usmenoknjiževnim sredstvima. Još razvijeniji odnos prema usmenoknjiževnim oblicima i njihovu inkorporiranju u umjetničku prozu imao je literarni nasljednik Stefana Mitrova Ljubiše, srpski i hrvatski pisac Simo Matavulj. No za razliku od Vrševića i istoga Ljubiše, Matavulj nije krio sopstvenu sklonost ka *fabulovanju*, kako na više mjesta u *Bilješkama jednoga pisca* potcrtava – označivši na taj način (i) formalnu prevagu tzv. pisanog (autorskog).

⁹ „Htio sam da svaku priču i anegdotu pripišem narodu iz kojeg sam ponikao. Ali sam, evo, prisiljen da još za života otkrijem jednu osvještanu i neoborivu istinu, naime: da u svih mojih dvanaest knjiga o Crnogorcima nema ni od sto deset građe, koju sam neposredno

Ne zaustavljajući se na priznanju o autorstvu što ga zdušno dijeli sa stručnom i laičkom javnosti, zarad odbrane od *zlurade i specifične crnogorske pakosti*, Pavićević u svoju mistifikaciju uvodi dvojicu predaka, *strica kabadahiju i oca narodnog guslara*, iz čije je dugovječnosti i životnoga iskustva navodno crpio građu za anegdote. S pomenutom *metodologijom* autora Pavićevića, kojoj bi pozavideali mnogi pisci naučnofantastičnih romana, Medenica naučnički detaljno polemiše, dok u Pavićevićevim anegdotama sveprožimajuću međuratnu *ideologiju petrovićevskofobičnu* uspješno dekonstruiše, prelazeći tako iz pozicije naučnika u poziciju crnogorskog rodoljuba: „Vulkanska snaga ovoga čovjeka skupljala je kao magnetskom metlom sve što se može napabirčiti i otuda jedna čudna mješavina svega i svačega, naročito u drugoj polovini serije. Ponavljao je jednu priču ili anegdotu po nekoliko puta, ponekad u izvjesnim varijacijama, popravljao, retuširao, brisao, dodavao jer su ga primitivne strasti toliko zanosile da je gubio oslonac pod nogama. Kad je na knjazu Nikolu navalo čitav tovar blata (naročito u njegovom romanu ‘Na prelomu’) nazivajući ga čak i ‘njeguškim krokodilom’, u izvjesnim pričama i anegdotama vraća opet njegov lik bliže stvarnosti i istini. Podvlačimo još jednom: sva kob Pavićevićevog rada i njegove ličnosti bila je primitivna i neobjašnjiva netrpeljivost prema Petrovićima, naročito prema knjazu Nikoli, koga je u početku svoga pjesničkog rada veličao kao i ostali ondašnji pjesnici i književnici. Ono što je radio u Kanadi i Americi 1916. i 1917. godine, preko ‘Kanadskog glasnika’, kao politički čovjek srpske vlade, nastavio je u još žešćem tonu u svojim publikacijama. Pravde radi treba istaći da Pavićević nije u tome bio sam, nego da je to radila i čitava jedna grupa nekadašnjih crnogorskih emigranata. Žrtva raspoloženja te raspojasane grupe bio je, na primjer, i veoma stari, istorijski, izvanredno razvijeni ‘brijest’ na Cetinju ispod kojeg je nekada knjaz Nikola primao Crnogorce na razgovor. ‘Bolje da je ostao brijest no oni koji su naredili da se poseče’, kaže Isidora Sekulić i dodaje opravdano, da se na brijestu cetinjskom osramotiše i očevi i njihovi sinovi“ (Medenica 1967a: 67–68).

Razobličiti svakojakim mistifikacijama ispunjen prostor crnogorske književnosti (i nauke o njoj), koliko zbog utvrđivanja naučne istine a toliko više s ciljem otklanjanja brojnih *ideoloških* zabluda, jedino je moguće preciznom *metodologijom*. Iako i jednu i drugu (*ideologiju* i *metodologiju*) posmatramo u nešto širem značenju od uobičajenog te ih obilježavamo kurzivom, jasno je da ne mislimo na prostu dihotomiju naučno – nenaučno. Niti *ideologija* u nauci funkcioniše bez kakve-takve *metodologije*, niti se iz *metodologije* ne

iz naroda dobio. (...) Ja sam, dakle, u svojim anegdotama, prema karakteru, psihi i mentalitetu, stavio u usta izvjesnim Crnogorcima hiljadu najduhovitijih krilatica, koje oni nikad nijesu izgovorili, pa su mi eto njihovi potomci samo zloradošću i specifičnom crnogorskom pakošću vratili“ (Citirano prema: Medenica 1967a: 60).

zrcale pokatkad cijeli slojevi *ideologije*. Naprotiv. Pred crnogorskom filologijom, ili preciznije, pred proučavaocima istorije crnogorske filologije, osim poslova vezanih za kritičku (re)valorizaciju radova naših zaslužnih filologa, ostaju neriješena pitanja ne samo nominalne prirode već i suštinske. Kako iz naše nauke o književnosti, te višedecenijske *subdiscipline* serbokroatistike, odvojiti sadržaje koji služe današnjoj montenegristici, bez obzira na vanjsku *nominalnost* (bilo srpskohrvatsku, bilo srpsku) od onih koji nijesu ništa drugo do nakalemljeni ideološki balast? Ako bismo u bogatom opusu Radosava Medenice tražili tekst primjeren navedenoj nedoumici, svakako da bi to bila studija „Zlatna svirala” Sime Milutinovića“ (Medenica 1961).

Iako ćemo u posebnom radu predstaviti komparatističke tekstove Radosava Medenice, studiju „Zlatna svirala” Sime Milutinovića“, takođe komparatističku a po mnogo čemu specifičnu, ovoga puta koristimo ne bismo li pokazali na koji se način *ideologijom* determinisana usmena epika može odbraniti *metodologijom*. U kratkom tekstu posvećenom još kraćoj pjesmi Medenica dokazuje da su završni stihovi iz „Zlatne svirale“ simovska mistifikacija upotrijebljena u svrhu afirmacije kulta Svetoga Save.

Ne samo da oponira stavovima Stojana Novakovića – djelimično i Svetislava Vulovića – što su Milutinovićevu pjesmu nekritički povezivali s odnosnim mjestima iz Domentijanove biografije Svetoga Save – o tobožnjoj žalosti roditelja spram Rastkove odluke da se zamonaši – Medenica simovsku mistifikaciju posmatra iz šire, za nauku o usmenoj književnosti daleko interesantnije pozicije. Mada su već Vladimir Ćorović i Jov. N. Tomić utvrdili kako je riječ o Siminu dodatku, budući su to „jedini stihovi u celoj pesmi što čine slik“ (Medenica 1961: 203), mistifikatorski karakter i estetska neubjedljivost „Zlatne svirale“ za Medenicu dolaze do izražaja tek nakon upoređivanja sa sličnom pjesmom – i to s onom iz *Erlangenskoga rukopisa*. Objedinjene istim motivom (zlatna svirala), imajući iste protagoniste (paša, knez Vladislav, Mijajlo/Milija čobanin), pjesma iz najstarijeg zbornika južnoslovenske epike ipak je drukčija od verzije Sime Milutinovića Sarajlije. Ono što razdvaja dvije pjesme, osim cijelog vijeka i značajne geografske udaljenosti, odnosi se ponajprije na karakter pašina neprijateljstva. Dok je u Milutinovićevoj varijanti razlog pašina gnijeva nepristajanje kralja Vladislava da njegov sin (Mijajlo čobanin) oženi pašinu šćer – jer to ne može *vjera da podnese* – u *Erlangenskom rukopisu* neprijateljstvo pašino nešto je motivisanije – navodno Milijino obljublivanje smederevskih bula. Započevši radnju s konstatacijom o Simovu *dometku* te nalazeći u pjesmi „Zlatna svirala“ tragove *umjetno-ideologizirane* epike, Medeničina komparatistička *metodologija* namah prelazi s očiglednoga i lako provjerljivog – da bi odgovorila na pitanje o starosti pjesničkoga sižea i njegove nedovoljne epske ubjedljivosti – u objema varijantama. Pjesma iz

Erlangenskog rukopisa poslužila je tako Medenici da dokaže kako „Zlatna svirala“ iz *Pjevanije crnogorske i hercegovačke* definitivno „ne spada u krug pesama o sv. Savi“ (Isto: 208). Razriješivši jedno tamno simovsko mjesto studija Radosava Medenice u isto vrijeme svjedoči: pred preciznom *metodologijom* – u ovom slučaju komparatističkom – *ideologija* nema nikakve šanse.

Studija „Arbanaške krešničke pjesme i naša narodna epika“ (1967) značajna je iz više razloga. Ne samo da donosi podatke o dotad (a i danas) slabo izučenom dijelu balkanskog usmenoknjiževnog nasljeđa (albanskom), već korpus arbanaških krešničkih pjesme Medenica komparira s južnoslovenskim epskim ostvarenjima. O kakvim se pjesmama radi Medenica pojašnjava: „Opšte već prihvaćeno gledište je da ove pesme (krešničke – prim. N. P.) nisu autohtone nego da su pozajmljene od bosanskih muslimana severozapadne Bosne, na što upućuje i samo njihovo ime kreshnik – krajišnik, kao i istovetnost ili velika sličnost sižea, imena junaka, toponomastika i stilistička obeležja. Ova epika se po svome karakteru potpuno odvaja od tzv. istorijske pesme. Ispevana je u desetercu, a peva se uz lautu, instrumenat koji po svome obliku i tehnici izvođenja odgovara crnogorskim guslama. U pitanju je, dakle, rezultanta jedne vrlo interesantne kulturne simbioze koja još nije dovoljno razjašnjena. Jezgru ove epike čini krug pesama o Muju i Halilu“ (Medenica 1967: 34). Uzimajući u pretres dvadeset pjesama „u doslovnom proznom prevodu“, Medenica uočava da se u krešničkim epskim pjesmama razlikuju dva tipa. Prvi je *hrišćanski* (devet pjesama) a drugi *muslimanski* (jedanaest). Dok se *hrišćanski* koncentriše oko pravolinijskog pripovijedanja radnje, što se „zgušnjava oko glavne ličnosti i svodi takoreći na jednu osnovnu scenu“, muslimanski tip pjesama „ispreda naširoko romantično-avanturistička zbitija sa što više zapleta“ (Medenica 1967: 235). Sve vrijeme poredeći arbanaške krešničke pjesme s onim iz Vukovih i drugih usmenoknjiževnih zbornika, ponekad ih dovodeći u vezu i s pojedinim usmenoprosnim ostvarenjima (Isto: 236), Medeničina radnja donosi niz instruktivnih zapažanja: tematoloških, kompozicionih, jezičko-stilskih, utvrđivanja pozicije junaka (najviše Muse s arbanaške, a Marka sa slovenske strane), dok posebnu vrijednost rečene studije predstavljaju zaključna razmatranja. Iako je muslimanska krajinska epika označavana kao uzor istovrsnih arbanaških (krešničkih), Medenica na osnovu obrađenog materijala ističe kako se barem polovina znatno približava *hrišćanskim*. Napominjući da je širenje krešničkih pjesama među arbanaškim življem započelo možda čak i u XVII vijeku (zbog veze s *hrišćanskom* epikom), a ne u XVIII kako se u nauci bilo odomaćilo, Medenica na samom kraju obrađuje sociokulturne uslove pod kojima se arbanaška epika razvijala. S jedne strane na nju je uticao „nekadašnji Novopazarski sandžak sa svojim mešovitim stanovištvom kao važnim posrednikom između bosanskog i arbanaškog

muslimanskog življa“, ali s druge „ne smemo smesti s uma ni tesno mešanje i tesne veze, i u zlu i dobru, susednih crnogorskih plemena sa severno-arbanaškim plemenima i pojedinim fisovima“ (Isto: 250). Probrani tekstovi Radosava Medenice koji svjedoče o odnosu *metodologije* i *ideologije* ne bi bili potpuni bez studije „Arbanaške krešničke pjesme i naša narodna epika“. U vaktu kad je izrečen (kao referat) a nakon toga objavljen (kao rad u zborniku) vjerovatno da nije izazivao toliku pozornost. No, iz današnjih pozicija posmatrano, dvije su činjenice važne: prvo, Medenica je o arbanaškim krešničkim pjesmama govorio usred *carskoga* Prizrena; drugo, za naš crnogorski kontekst možda i važnije – služio se tradicionalnim crnogorskim oblicima: *Arbanasi*, *arbanaški* i sl., iskazujući tako (i ličnim primjerom) poštovanje prema viševjekovnim vezama crnogorskog i arbanaškog (albanskog) naroda.

Monografije *Banović Strahinja u krugu varijanata* i *Naša narodna epika i njeni tvorci*, za našu nauku o usmenoj književnosti od prvorazrednog značaja, istovremeno kao da su zamaglile bibliografiju Radosava Medenice. Koliko god one bile reprezentativne i široj naučnoj javnosti poznate, desetine *studija prethodnica* daleko više kazuju o stvaralačkoj genezi ovoga vrijednog istraživača. Pomenute dvije monografije učinile su autora Medenicu uistinu poznatim, no bez *studija prethodnica* nije moguće na pravi način spoznati njegovo djelo. Paradoks koji nema pandana u crnogorskoj filologiji – da najvažnije studije ne govore o autoru *najvažnije* – moguće je objasniti činjenicom da brojni tekstovi Radosava Medenice ostaju rasuti po jugoslovenskoj periodici, stručnim časopisima i zbornicima. Budući da je izostao kritički predgovor, čak i studijska knjiga *Nekoliko najistaknutijih problema iz naše narodne (usmene) epike*, u kojoj se istina nalazi glavnina Medeničinih radova – ne pruža čitaocu informacije bitne za ocjenu njegova obimnog i polivalentnog djela. Što su do oficijelne (akademske) nauke o usmenoj književnosti doprle svega dvije glavne studije, *krivicu* vjerovatno da snosi i sam Medenica. On, naime, nije bio pod patronatom neke velike naučne ili akademske institucije (većinu radnoga vijeka proveo je kao profesor Treće beogradske gimnazije) koje su mogle promovisati – za života i kasnije – njegov višedecenijski naučni angažman. No s druge strane neopterećenost pukim akademizmom lišila je Medenicu (i njemu slične) potrebe da predanost nauci opterete zvučnim zvanjima ili pak da okićeni društvenim priznanjima sebe (samo)proglase autoritetima. Ono što je potencijalno gubio kao naučnik, s obzirom na nedostajuću akademsku titulu i poziv univerzitetskog profesora, Medenica je umnogome nadoknađivao primarnom vokacijom. Upravo sa te pozicije treba posmatrati važni i nedovoljno isticani segment njegova naukovanja – urednički angažman.

Koliko je ime Radosava Medenice značajno za međuratnu crnogorsku kulturu, potvrđuje i njegov angažman u cetinjskom časopisu *Zapisi*. Zajedno

s Milanom Vukićevićem, Ilijom Zorićem i Vidom Latković a pod vođstvom Dušana Vuksana na Cetinju 1927. godine izlazi prvi broj *Zapisa*, najdugovječnijeg crnogorskog časopisa. Svjedočanstvo o tom značajnom događaju za crnogorsku književnost i kulturu donio je sam Medenica, u članku „Pokretanje časopisa ‘Zapisi’ 1927. godine“ (1977). Budući da se preko njega mogu rekonstruisati društvene i kulturne prilike u ondašnjoj Crnoj Gori, uslovi pod kojim je grupa naučnika-entuzijasta nastojala osvježiti književni i kulturni život Cetinja i Crne Gore, izdvajamo poduži odlomak iz Medeničina teksta: „Složili smo se najzad da se pokrene časopis pod skromnim nazivom ZAPISI, da uložimo sve svoje snage i sposobnosti da okupimo što više saradnika i da ih što prisnije vežemo za list. Da svaki od nas trojice (Medenica, Vukićević, Latković) drži što čvršće svoj ‘sektor’ (nauka, književnost, umjetnost, sve u najširem smislu riječi), da časopis izlazi u mjesečnim sveskama po četiri tabaka osmine i *da tačno izlazi*, jer svako zakašnjavanje ubija ugled časopisa, naročito u početku njegova izlaženja. ‘Zapisi’ ima da bude žiža oko koje će se okupljati saradnici iz svih krajeva, a čitaocima pružati što raznovrsniji i književno sročeni materijal. (...) Odlučeno je da D. Vuksan, kao naš nekadašnji profesor i čovjek koji ima velikih zasluga za spasavanje i sređivanje dvorskog arhiva, bude naimenovan kao urednik, a mi ostali (I. Zorić, R. Medenica, M. Vukićević i V. Latković) kao uređivački odbor. Da Vuksan ima da se stara o rubrici građa, a Zorić, kao predstavnik srednje generacije, da pored ostalog preko banke obezbjeđuje novac za pokriće hartije i štampe prema mjenici koju će potpisivati uredništvo. A da se svim silama nastoji da se što brže prikupi bar pet do šest stotina urednih pretplatnika... Saradnja je takođe besplatna, ali se svakom saradniku to mora staviti do znanja na što prikladniji način. Da se ne traži nikakva dotacija. (...) Tako se velikim požrtvovanjem i upornošću uspjelo da ‘Zapisi’ punih pet godina izlaze redovno i bez zakašnjenja, da uhvate čvrst korijen kod čitalačke publike, da stanu čvrstu na svoje noge i da okupe znatan broj saradnika iz čitave zemlje, najzad da stanu u red najboljih jugoslovenskih časopisa onoga doba“ (Medenica 1977: 219–220). Iskustvo s uređivanjem *Zapisa*, saradnja s velikim naučnicima u međuratnoj Jugoslaviji te brojni autorski tekstovi – Medenica je prenio na drugi (i svoj) međuratni specijalizovani časopis: *Prilozi proučavanju narodne poezije*.

„Program ‘Priloga’ bio je da podstiču naučni rad na narodnoj pesmi i da pokreću nauku unapred, da okuplja i stvara saradnike, da otkriva u nameće teme i usklađuje njihovu metodološku obradu, da širi interes za narodnu pesmu, da prati i registruje sve što se radi u toj oblasti, najzad da stvori što širi krug saradnika sa isturenog terena koji će u rubrici ‘Izveštaji’ registrovati važnije i upadljivije pojave iz života narodne pesme i njihovih nosilaca, šta se sačuvalo od pesničke tradicije stvarane vekovima i kako dolazi do stvaranja

novih pesničkih tvorevina“ (Aranitović: 1984). Ovako je par godina pred smrt Radosav Medenica govorio o poznatim i međunarodno priznatim *Prilozima proučavanju narodne poezije*. U intervjuu Dobrilu Aranitoviću, objavljenom u časopisu *Narodno stvaralaštvo – folklor*, Medenica pojašnjava kako je ovo značajno usmenoknjiževno glasilo formirano, ko su bili inspiratori njegova nastanka, ali i kontekst zbog kojeg su *Prilozi proučavanju narodne poezije* za sedam godina izlaska postigli zapažen uspjeh: „Napušta se romantičarsko shvatanje pesme i već suvo, neplodno, formalističko filološko proučavanje njene sadržine, a uvodi kulturno-istorijski i folkloristički metod, udružen sa sociološkim i karakterološkim posmatranjem njenih tvoraca i sredine u kojoj pesma nastaje. U razmatranje pesme uvodi se i pevanje i instrumentalna pratnja, kao i uloga slušalačke publike. Pesma se, dakle, proučava, kao celina u svojoj životnoj funkciji. Sad se zna da je narodna pesma improvizatorska umetnost, kako je i kolika uloga varijanata u pesničkoj produktivnosti; koliku ulogu i značaj ima kompoziciona shema kao čisto stilističko sredstvo. Pitanje dobre pesme postaje pitanje pevačeva talenta kao individualnog stvaraoca“ (Isto: 80–81). Nastali kao izraz mladalačkog entuzijazma Radosava Medenice i njegova dugogodišnjeg prijatelja Alojza Šmausa, a pod *blagoslovom* Gerharda Gezemana i Matije Murka, *Prilozi proučavanju narodne poezije* i danas su nezaobilazno štivo tumačima usmene književnosti. Osim podatka da u tom časopisu tekstove objavljuju najznačajnija imena ondašnje nauke o (usmenoj) književnosti, što dovoljno ide u prilog *Prilozima*, za rekonstrukciju stvaralačke ličnosti Radosava Medenice, povezanosti primarne vokacije (germanistike) s njegovim višedecenijskom interesovanjem za usmenu književnost, od izuzetne je važnosti Medeničina opaska (u istom intervjuu). Budući da nije imao podršku onovremenih institucija Kraljevine Jugoslavije a da bi obezbijedio redovno izlaženje *Priloga proučavanju narodne poezije*, Medenica je honorare od svojih njemačkih udžbenika prosljeđivao štampariji i na taj način pomagao štampanje poznatog i u inostranim krugovima vrlo cijenjenog časopisa!¹⁰ Pridodamo li još jednu interesantnu činjenicu, onu o četrnaest kongresa Saveza folklorista Jugoslavije na kojima je učestvovao, skica za naučni portret Radosava Medenice postaje kompletnija.

¹⁰ Liše poznanstva s njemačkim slavistom, dugogodišnjim prijateljem i kourednikom *Priloga*, Alojzijom Šmausom, za Medeničin naučni razvoj od velike važnosti bila je saradnja s drugim Njemcem, poznatim folkloristom Gerhardom Gezemanom. On je zajedno s kolegama iz Muzikološkog i Fonetičkog instituta iz Frankfurta organizovao snimanje sevdalinki u Sarajevu 1937. godine. Jedan od članova Gezemanove ekspedicije bio je i Radosav Medenica. Ne samo da je zajednički posao s njemačkim muzikolozima, fonetičarima, etnologima i filolozima proširio njegov naučni svjetonazor, interes za recentno stanje u usmenoj poeziji vezao je Medenicu još čvršće za kulturu usmenosti, ali i otvorio prostor da od (klasičnog) tumača usmene književnosti on kasnije postane (i) folklorist.

Bez obzira na veliki broj vrhunskih stručnjaka za usmenu književnost, i u Crnoj Gori, Srbiji, Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj, čiji radovi idu u sami vrh nauke o književnosti (uopšte), čini se da je Radosav Medenica bio jedan od rijetkih koji je kulturu usmenosti pronosio svim krajevima bivše Jugoslavije. Činjenica da je bio učesnik čak četrnaest kongresa Saveza folklorista Jugoslavije sama po sebi djeluje interesantna, no i ona postaje beznačajna pred gotovo nevjerovatnim podatkom: Medenica se u svojim prilogima najčešće direktno tematski vezivao za oblast u kojoj se naučni simpozijum održavao! Kad je Savezu folklorista Jugoslavije, primjera radi, domaćin bilo Titovo Užice, Medenica bi govorio o Erama i kratkim usmenim pričama u vezi s njima, usred *carskoga* Prizrena govorio o arbanaškim krešničkim pjesama, komparirajući ih s južnoslovenskim (poglavito bošnjačkim), za skup na Cetinju odlučuje se za prilog o *Gorskom vijencu*, Mostaru i Trebinju (suorganizatori skupa) posvećuje radnju „Hercegovina – kolevka patrijarhalne kulture i epske pesme Dinaraca“, u Igalu daje osvrt na bokeljske pjesmarice Julija Balovića i Nikole Mazarovića, tekst „Žalosna pesma o plemenitoj Hasanaginici“ slijedi nakon skupa u Čapljini, a čak tri priloga o makedonskoj usmenoj književnosti nastaju poslije simpozijuma u Ohridu, Skoplju i Kruševu itd.

Tekst „Crnogoroslavlje“ jedina je potvrda o (posrednom) učešću Radosava Medenice u Drugom svjetskom ratu. Kako se on umnogome razlikuje od desetina studija koje je za života napisao, odlučili smo se da u ovom kratkom prilogu rekonstruišemo naučnu (i životnu) biografiju Radosava Medenice, posmatrajući je kroz odnos *metodologije* i *ideologije*. Stoga su predmet naše pažnje bile isključivo studije u kojima se vidi da je Medenica tokom cijele naučne karijere bio postojani tumač (i branič) crnogorske usmene književnosti. Kraćim osvrtima na njegov urednički angažman, prvo u *Zapisima*, potom i časopisu *Prilozi proučavanju narodne poezije*, uz dvije anegdote što ilustrativno posvjedočuju o kakvom je naučniku riječ, naš narativ o višedecenijskom naučnom doprinosu Radosava Medenice svakako da se ne iscrpljuje. On za pravo tek počinje.

Literatura

- Aranitović, Dobrilo. 1984. „Prof. Radosav Medenica o pokretanju časopisa ‘Prilozi proučavanju narodne poezije’“. *Narodno stvaralaštvo – folklor*, br. 1–4, str. 79–86.
- *Crnogorske anegdote*. 1976. Priredio Radosav Medenica. Titograd: Grafički zavod.
- Martinović, Dušan J. 1990. *Porteti*. Cetinje: Centralna narodna biblioteka SR Crne Gore „Đurđe Crnojević“.

- Medenica, Radosav. 1935. „Obermerganška narodna igra o stradanju Hristovu“, *Narodna prosveta*, br. 26–27, str. 3–4.
- Medenica, Radosav. 1961. „‘Zlatna svirala’ Sime Milutinovića“, *Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor*, br. 3–4, str. 200–208.
- Medenica, Radosav. 1965. *Banović Strahinja u krugu varijanata i tema o neveri žene u narodnoj epici*. Beograd: Naučno delo.
- Medenica, Radosav. 1974. „Arbanaške krešničke pesme i naša narodna epika“. U: *Rad XIV kongresa Saveza folklorista Jugoslavije u Prizrenu*, str. 233–251.
- Medenica, Radosav. 1975. *Naša narodna epika i njeni tvorci*. Cetinje – Beograd: Obod.
- Medenica, Radosav. 1977. „Pokretanje časopisa *Zapisi* 1927. godine“. *Istorijski zapisi*, knj. 39, br. 1, str. 215–221.
- Medenica, Radosav. 1986. *Nekoliko najistaknutijih problema iz naše usmene (narodne) epike*. Nikšić: Univerzitetska riječ.
- Medenica, Radosav. 1987. „Prikazivanje ‘Gorskog vijenca’ kao narodne svetkovine“. *Istorijski zapisi*. god. LX, str. 75–82.
- Vujačić, Slobodan. 1981. *Crnogorski književni tokovi između dva rata*. Cetinje: Obod.

Nikola POPOVIĆ

BETWEEN METHODOLOGY AND IDEOLOGY - SKETCH FOR (SCIENTIFIC) PORTRAIT OF RADOSAV MEDENICA

It is difficult to find an author who, with fewer monographs, left a bigger mark in Montenegrin and South Slavic science on (oral) literature than Radosav Medenica. Not only did he write two important monographs in his six-decade-long scientific career (*Banović Strahinja u krugu varijanata* and *Naša narodna epika i njeni tvorci*), published dozens of articles in Montenegrin and South Slavic journals, was the founder of the longest-running domestic journal *Zapisi*, owner and editor-in-chief of the interwar specialized journal *Prilozi proučavanju narodne poezije*, participated in as many as fourteen symposia of the Association of Folklorists of Yugoslavia, Radosav Medenica has participated in all fields of the oral literature studies – as a field researcher, as a theorist of oral literature and as a comparator. He thus earned a special place among Montenegrin scholars of oral literature, side by side with Nikola Banašević, Vido Latković and Novak Kilibarda.

Keywords: *Radosav Medenica, Montenegrin oral literature, South Slavic oral literature, comparative studies, Vuk St. Karadžić, “methodology”, “ideology”*